

Itämeri – silokallioiden saaristo

Risto Sulkava

Itämeri on käytännössä sisämeri, jossa veden vaihtuminen on hidasta. Jääkauden jälkeen eristyneeseen sisämereemme jäi ”vangiksi” reliktilajeja, kuten norppa. Murtovesi, vielä toistaiseksi silloin tällöin toistuvat laajalti jääpeitteiset talvet sekä mataluus ja saariston luoma valtava rantaviivan pituus, tekevät Itämerestä paitsi herkän, myös maailmanlaajuisen erikoisuuden.

Globaalisti Suomessa on muutamia ainutlaatuisia erityispiirteitä; suot, silokalliot ja reunamoreenit, ikivanhat mäntymetsät, rikkonaisen saariston kirjomat sisävedet ja murtoveden ympäröimä Saaristomeri. Näistä

löytyy eksotiikkaa ja matkailupotentiaalia, jota muualla ei ole. Mutta osaammeko arvostaa ja kestävästi hyödyntää meille ehkä liian tuttuja erikoisuuksiamme?

Itämeren vedenlaadun uhkatekijät tulevat pääosin valuma-alueelta. Ilmastonmuutos kasvattaa sadantaa ja valuntaa sekä lisää sääolojen äärevyyttä. Tämä lisää jokien Itämereen kuljettamaa kuormitusta. Kun suot aiemmin toimivat vettä puhdistavina suodattimina, on tämä ekosysteemipalvelu erityisesti Suomessa laajalti menetetty. Kasvava valunta lisää ojitetuilta soilta tulevaa orgaanisen aineen, raudan, typen jne. kuormitusta. Kunnostusojitus aiheuttaa vesistöille yhtä tuhoisan kuormituspiikin kuin aiheutti 1960–80-lukujen ojitusbuumikin. Tuhansia järviä tulee liettymään yhä huonompaan kuntoon ja myös Itämeri saa osansa.

Humus on hyvin hienojakoista orgaanista ainesta, joka värjää veden ruskeaksi. Suovaltaisilla seuduilla sitä on vesissä aina. Mutta ojitus ja turpeenkaivuu lisäävät humuksen määrää moninkertaiseksi. Vedet muuttuvat laihan teen värisistä kahvin värisiksi. Osa humuksesta tulee järvien ravintoketjuissa syödyksi, osa liettää syvänteitä. Suuri osa kuitenkin päätyy mereen saakka. Suolan kanssa humus koaguloituu suuremmiksi partikkeleiksi, jotka painuvat meren pohjaan. Tämä aiheuttaa nopeutettuna saman kuin järvissäkin; hajottajaravintoverkko kuluttaa hapen pohjalta loppuun. Hapen loppuessa pohjaan varastoitunut fosfori vapautuu ja ketju näkyy pinnalla sinileväkukintoina.

Kukaan ei tiedä, kuinka merkittävä osa Itämeren ongelmista on seurausta Suomessa tehdyistä massiivisista soiden ojituksista. Metsätalouden ja turveteollisuuden nimissä tehty soiden pilaaminen hävittää joka tapauksessa tehokkaasti kolme maamme kansainvälisesti ainutlaatuisinta elinympäristöä; soita, saaristoisia sisävesiä ja Itämerta.

Kansainvälisistä erikoisuuksistamme myös silokalliot ovat leimallisesti Itämeren rannoille kuuluva elementti. Jääkauden hiomia luotoja asuttaa valtava lintupaljous. Valitettavasti monet vesi- ja rantalintulajit ovat vähentyneet huolestuttavasti. Syyt eivät kuitenkaan ole kallioissa, eivätkä matkailijoissa. Vaikka auringon lämmittämä silokallio on kesämatkailijan paratiisi, voidaan toiminnot sovittaa yhteen luonnon monimuotoisuuden säilyttämisen kanssa. Ja näin kannattaa tehdä siksikin, että lintu- ja muu luontomatkailu on kaikkein nopeimmin kasvava teollisuudenalamme. Lintujen lisäksi myös hylkeet ja virkistyskalastus toimivat matkailun vetovoimatekijöinä.

Vaikeampaa on sovittaa yhteen rantarakentamista ja luonnon erityispiirteiden säilyttämistä. Mökkitonteiksi pirstottu rantaviiva on ja pysyy poissa laajemman käyttäjäkunnan, kuten matkailijoiden ja monien luonnon eliöiden käytöstä. Osa lajistosta sopeutuu mökkeihin, toiset kaikkoavat. Valitettavasti myös kestävää luontomatkailua harjoittava turisti kuuluu kaikkoaviin.

Kansainvälisistä erikoisuuksistamme ikivanhoja mäntymetsiä on pohjoisimman Lapin lisäksi myös saaristossa. Mutta mänty on meille suomalaisille aivan liian tuttu. Sitä arvostetaan vain hakkuissa. Kun puiden kaatamisen ikäraja on alentunut, on vanhojen männiköiden kaataminen muuttunut kertakäyttömetsätaloudeksi. Lähellekään vastaavia puita ei synny enää koskaan uudestaan.

Saaristonkin vanhat mäntymetsät ovat huvenneet. Osaisiko joku tuotteistaa vanhan mäntymetsän siten, että tuotto pystyssä olisi suurempi kuin sellukattilassa? E.W. Lybeckin aikaan tämä oli todellisuutta. Mäntymetsiä pidettiin erityisen terveellisinä muun muassa hengityselinten sairauksista kärsiville. Lukuisia parantoloita perustettiin eri puolille Suomea. Niissä kävivät niin kansallisromantiikan ajan taiteilijat kuin ulkomaista sivistyneistöäkin. Parantoloiden aika katkesi ensimmäiseen maailmansotaan. Nyt havupuiden terpeenejä, aerosoleja ja muita haihtuvia yhdisteitä tutkitaan jälleen. Löytyisikö myös Itämeren rannan ikivanhoille männiköille taas kertakäyttömetsätaloutta kestävämpää käyttöä?

Kun Salpausselän reunamoreeni Hangossa vaihtuu hiljalleen maasta mereksi, voidaan todeta, että kaikki kansainväliset erikoisuutemme liittyvät tavalla tai toisella Itämereen. Meri yhdistää tai siellä yhdistyvät kaikki valuma-alueen toiminnot. Siksi Itämeren suojelusta ovat vastuussa myös sisämaan asukkaat.

Risto Sulkava
Puheenjohtaja
Suomen luonnonsuojeluliitto

Aiemmin sarjassa julkaistut kirjoitukset löydät [täältä](#).